

Het begrip 'natuur' in techniek, filosofie en religie

Deel I:

Van voormodern naar modern
denken

1. Inleiding
2. Franciscus
3. Descartes
4. Pascal
5. Conclusies

Inleiding

- Lynn White in *Science* (1967):
Christendom heeft natuur ontheiligd, daar ligt de wortel van de milieucrisis
- Enkele betekenissen van 'natuur'

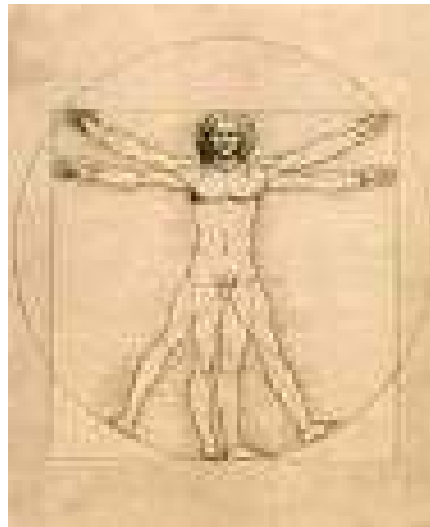
Enkele betekenissen van 'natuur'

- a. Natuur *-physis- nascor* – geboren worden, beginsel, norm, rede
- b. Natuur als *object* voor onderzoek en beheersing
- c. Natuur als romantisch onbereikbaar *ideaal*
- d. Natuur als *milieu*. Mens op natuur aangewezen en betrokken wezen

Franciscus van Assisi

- Franciscus 1182 – 1226
- Het zonnelied
- Groot verband, vanuit nederigheid Gods lof
- Over de elementen: op zichzelf, in dienst voor ons, in zicht op God
- Over de mens: vergeving, ziekte dood
- Grote verband raakt verloren

Overgang middeleeuwen naar moderne tijd

Overgang M.E. naar nieuwe tijd

- Renaissance. Leonardo da Vinci (1452 – 1519)
uomo universalis Herontdekking oudheid
- Reformatie. Bijbelvertaling Luther (1483 – 1546)
- Nieuwe Natuurwetenschap. Galilei (1564-1642) bevestigt ontdekking van Copernicus
Newton (1643 – 1727) mechanisering van het wereld beeld.

Descartes (1596 – 1650)

Methode van Descartes

- Regels voor de juiste methode
- Zeker en onbetwifelbaar
- Methode van de wiskunde
- Methodische twijfel

In de meditatie

- Overweging: zintuigelijke waarneming is onbetrouwbaar. Tegenvraag: mijn lichaam?
- Overweging: ik kan toch dromen? Tegenvraag: $2+2 = 4$
- Overweging: rede kan zich vergissen. Tegenvraag: God is toch goed?
- Overweging: er kan een kwade genius aan het werk zijn

Drie zekerheden

- Als ik twijfel, denk ik; als ik denk, ben ik.
Cogito ergo sum
- Eerste zekerheid van het ik denk.
- Tweede zekerheid van het bestaan van God
- Derde zekerheid van de buiten wereld
- Res cogitans – res extensa (uitgebreidheid)

Dualisme

- Geest en materie
- Ziel en lichaam radicaal gescheiden
- Pogingen in onze tijd deze te overwinnen:
Daniel Dennett: geen 'ghost in the machine'
Andy Clark: *emergentie* is samengaan van
denkprocessen, lichaam en omgeving
Fenomenologie (Husserl 1859 – 1938)

Pascal (1623 – 1662)

Pascal

- Groot wiskundige en natuurkundige
- Waarschijnlijkheidsberekening, integraalleer, kegelsneden, hydrostatica en hydrodynamica, rekenmachine
- Pensées:
- Mens denkend riet: kwetsbaarheid en grootheid
- Het hart heeft redenen, die de rede niet kent

Vervolg Pascal

- Mémorial: Vuur, God van Abraham, Isaak en Jacob, niet de God van filosofen
- Esprit geometrique versus esprit de finesse
- Drie ordes: Koningen en heersers hebben hun eigen schittering, grootheid en glans. De grootheid, schittering en glans van de wetenschap is onzichtbaar voor hen. De heiligen hebben hun eigen rijk en schittering.

Vervolg Pascal

- Natuur bij Pascal: veld van onderzoek, spanning natuur en rede
- Gewoonte als tweede natuur
- Conclusie: rijk van de wetenschap van de natuur gescheiden van het rijk van het geloof

Houdingen t.a.v. de natuur

- a. Despoot –heerschappij over de natuur
Verlichte heerser –vormgeven aan natuur
- b. Rentmeester –conservation and preservation
Partner/participant –eenheid op zoek naar
duurzaamheid
- c. Eenheid met natuur tot overheersing door de
natuur. Natuur als norm. Gevaar ecologisme

In antwoord op L. White

- Christendom verzet zich tegen extreem antropocentrisme (mens overheers tnatuur) en extreem ecologisme (natuur overheerst mens) Beeld van de tuin.
- Jan Boersema, *Thora en Stoa over mens en natuur*, Baarn 1997
- Ton Lemaire, *De val van Prometheus*, Amsterdam 2010

Hoe tot verandering van houding te komen?

- Geen optimisme tegen pessimisme uitspelen.
- Geen ethiek tegen technologie uitspelen
- Aarde is er niet alleen voor de mens
- Natuur is niet de norm
- Mens beschermen tegen de natuur; natuur beschermen tegen de mens
- Tempo te hoog
- Kwaliteit van bestaan hangt af van natuur

Tot welke houding?

- Bescheidenheid (Boersema)
- Eenvoud (Lemaire)
- Matigheid (Grún)
- Kwetsbaarheid en zorg (Roothaan)
- Vertalingen van de 'nederigheid' uit het Zonnelied?
- Een goede technologische omgang met de natuur is mogelijk en noodzakelijk